

**Statsrådets skrivelse till Riksdagen med anledning av  
ett förslag till rambeslut av rådet (om vissa rättssäker-  
hetsgarantier i brottmål i Europeiska unionen)**

I enlighet med 96 § 2 mom. grundlagen  
översänds härmed till Riksdagen förslaget till  
rådets rambeslut om vissa rättssäkerhetsga-  
rantier i brottmål i Europeiska unionen, fram-  
lagt av kommissionen den 28 april 2004,  
samt en promemoria om förslaget.

Helsingfors den 19 augusti 2004

Justitieminister *Johannes Koskinen*

Lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist

## JUSTITIEMINISTERIET

PROMEMORIA  
EU/2004/1036**FÖRSLAG TILL RÅDETS RAMBESLUT OM VISSA RÄTTSSÄKERHETSGARANTIER  
I BROTTMÅL I EUROPEISKA UNIONEN****1. Allmänt**

Europeiska gemenskapernas kommission har lagt ett förslag till ett rambeslut om vissa rättssäkerhetsgarantier i brottmål i Europeiska unionen den 28 april 2004. Förslaget har lagts med stöd av artikel 31.1 c i fördraget om Europeiska unionen.

Förslaget bygger på ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15—16 oktober 1999. Europeiska rådet i Tammerfors fastställde att principen för ömsesidigt erkännande är en hörnsten i unionens rättsliga samarbete. Enligt punkt 33 i slutsatserna underlättar ett ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden och domar samt en nödvändig tillnärmning av lagstiftningen det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter.

Förslaget bygger också på det åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål som rådet antog den 29 november 2000 i enlighet med slutsatserna från Tammerfors. Enligt åtgärdsprogrammet hänger omfattningen av ömsesidigt erkännande nära samman med förekomsten av och innehållet i vissa parametrar som är avgörande för dess effektivitet. Dessa parametrar inbegriper mekanismer till skydd för de misstänkta rättigheter (parameter 3) och fastställande av nödvändiga gemensamma miniminormer för att underlätta tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande (parameter 4).

Kommissionen lade redan den 19 februari 2003 fram en grönbok om rättssäkerhetsgarantier för misstänkta och tilltalade i brottmål i Europeiska unionen (KOM(2003) 75 slutlig). Riksdagen informerades om grönboken genom skrivelsen E 1/2003 rd.

Handläggningen av förslaget till rambeslut börjar i rådets arbetsgrupp för straffrättsligt

samarbetet den 8 och 9 september 2004. Denna promemoria bygger på dokumentet 9318/04 DROIPEN 17.

**2. Förslagets centrala innehåll**

Enligt den föreslagna artikel 1 avser rambeslutet den rättssäkerhet som skall gälla i alla straffrättsliga förfaranden i Europeiska unionen, också sökande av ändring. Miniminormerna för rättssäkerhetsgarantierna enligt rambeslutet skall gälla både misstänkta och åtalade. Bestämmelserna skall tillämpas från den tidpunkt då personen i fråga informeras om att han eller hon misstänks för ett brott.

I de föreslagna artiklarna 2—5 finns bestämmelser om rätten till juridisk rådgivning. Enligt artikel 2 skall den som är misstänkt för brott ha rätt, om han eller hon så önskar, att erhålla juridisk rådgivning utan dröjsmål under hela brottmålsförfarandet. Den misstänkte skall ha rätt till juridisk rådgivning innan han eller hon besvarar några frågor med anknytning till anklagelsen.

Enligt den föreslagna artikel 3 skall medlemsstaterna se till att juridisk rådgivning finns tillgänglig för den misstänkte i de situationer som anges i artikeln, dvs. 1) den misstänkte hålls häktad i avvaktan på rättegång, 2) den misstänkte anklagas för ett brott där de sakliga eller rättsliga omständigheterna är komplicerade eller för ett brott där påföljden är allvarlig, i synnerhet om det i en medlemsstat är föreskrivet fängelse i mer än ett år för brottet, 3) den misstänkte är föremål för en europeisk arresteringsorder eller en begäran om utlämning eller något annat överlämnandeförfarande, 4) den misstänkte är minderårig eller 5) den misstänkte förefaller oförmögen att förstå eller följa ärendets gång på grund av sin ålder eller sitt mentala, fysiska eller känslomässiga tillstånd.

Enligt den föreslagna artikel 4 skall medlemsstaterna se till att endast advokater i den mening som avses i artikel 1.2 a i direktiv 98/5/EG är berättigade att ge sådan juridisk rådgivning som avses i rambeslutet. Direktivet i fråga gäller underlättande av stadigvarande utövande av advokatyrket i en annan medlemsstat än den i vilken auktorisationen erhöles. Medlemsstaterna skall också se till att det finns en mekanism för att byta ut en advokat om den juridiska rådgivningen befinnes vara ineffektiv.

Den föreslagna artikel 5 gäller rätten till kostnadsfri juridisk rådgivning. I de fall som avses i den föreslagna artikel 3 skall kostnaderna för den juridiska rådgivningen bäras helt eller delvis av medlemsstaten, om dessa kostnader skulle innebära orimliga ekonomiska uppoffringar för den misstänkte själv eller de personer som han eller hon har försörjningsansvar för. Medlemsstaterna får i efterhand kontrollera om den misstänkte har tillräckligt stora tillgångar för att kunna bidra till kostnaderna, i syfte att få till stånd en återbetalning av hela eller delar av kostnaderna.

Artiklarna 6—9 gäller rätten till tolkning och översättning. Enligt den föreslagna artikel 6 skall medlemsstaterna se till att en misstänkt som inte förstår rättegångsspråket erhåller kostnadsfri tolkning. Medlemsstaterna skall också se till att den misstänkte om nödvändigt erhåller kostnadsfri tolkning av juridisk rådgivning under hela det straffrättsliga förfarandet. Rätten till tolkning utsträcker sig till alla polisförhör, möten mellan den misstänkte och dennes advokat och framträdanden inför domstol. Rätten till fri tolkning gäller även för personer med hör- eller tal-svårigheter.

Enligt artikel 7 skall medlemsstaterna se till att en misstänkt som inte förstår rättegångsspråket erhåller kostnadsfri översättning av alla relevanta handlingar. Beslut om vilka handlingar som behöver översättas skall fattas av behöriga myndigheter. Den misstänktes advokat får begära översättning av ytterligare handlingar.

Den föreslagna artikel 8 avser att garantera korrekt översättning och tolkning. Enligt artikeln skall medlemsstaterna se till att de översättare och tolkar som anlitas är tillräck-

ligt kvalificerade för att kunna tillhandahålla korrekt översättning och tolkning. Medlemsstaterna skall se till att det finns en mekanism för att byta ut en tolk eller översättare om översättningen eller tolkningen befinnes vara bristfällig.

Enligt artikel 9 skall medlemsstaterna i de fall där tolk används se till att det görs en ljud- eller videoinspelning för att garantera kvalitetskontroll. Vid en eventuell tvist om kvaliteten på tolkningen skall ett s.k. transcript tillhandahållas parterna. Detta får endast användas för att kontrollera om tolkningen är korrekt.

De föreslagna artiklarna 10 och 11 gäller den misstänktes rätt till särskild hänsyn. Enligt artikel 10.1 skall medlemsstaterna se till att en misstänkt som inte kan förstå eller följa ärendets gång på grund av sin ålder eller sitt mentala, fysiska eller känslomässiga tillstånd skall visas särskild hänsyn. Enligt punkt 2 i artikel 10 skall medlemsstaterna se till att de behöriga myndigheterna är skyldiga att beakta och skriftligen notera eventuella behov av särskild hänsyn under hela det straffrättsliga förfarandet, så snart det förekommer någon indikation på att punkt 1 är tillämplig. Medlemsstaterna skall också se till att eventuella åtgärder till följd av denna rättighet protokollförs.

Den föreslagna artikel 11 anger rättigheter för misstänkta som är berättigade till särskild hänsyn enligt artikel 10. En ljud- eller videoinspelning skall göras av eventuella förhör med personer som är berättigade till särskild hänsyn och vid en eventuell tvist skall ett transcript tillhandahållas parterna på begäran. Misstänkta som är berättigade till särskild hänsyn skall få sjukvård när så krävs. I lämpliga fall skall särskild hänsyn innefatta rätten att ha en tredje person närvarande under polisförhör eller judiciella förhör.

De föreslagna artiklarna 12 och 13 gäller den misstänktes rätt att kommunicera. Enligt den föreslagna artikel 12 skall en misstänkt som häktas ha rätt att informera familjemedlemmar, personer som kan likställas med familjemedlemmar och eventuella arbetsgivare utan dröjsmål. De behöriga myndigheterna får kommunicera med dessa personer genom att använda lämpliga mekanismer, även kon-

sulära myndigheter om den misstänkte är medborgare i en annan stat och han eller hon så önskar.

Den föreslagna artikel 13 innehåller bestämmelser om den misstänktes rätt att kommunicera med konsulära myndigheter. En häktad utlänning har rätt att kontakta hemlandets konsulära myndigheter eller, om han eller hon inte vill ha bistånd från hemlandets konsulära myndigheter, att kontakta en erkänd internationell människorättsorganisation. En person som är varaktigt bosatt i en EU-medlemsstat utan att vara medborgare där har också rätt att få bistånd från den medlemsstatens konsulära myndigheter under samma förutsättningar som medlemsstatens egna medborgare, om personen har goda skäl för att inte vilja ha bistånd från sitt hemlands konsulära myndigheter (t.ex. flyktingskap).

Enligt artikel 14 skall medlemsstaterna se till att alla misstänkta görs medvetna om de rättssäkerhetsgarantier som är av direkt betydelse för dem genom ett skriftligt meddelande om dessa rättigheter. Denna information skall åtminstone inbegripa rättigheterna enligt rambeslutet. Medlemsstaterna skall se till att det finns en standardöversättning av rättighetsinformationen till alla officiella gemenskapsspråk. Rättighetsinformationen skall undertecknas av både den berörda polistjänstemannen och den misstänkte, om den senare så vill. Rättighetsinformationen bör finnas i dubbla exemplar; en undertecknad kopia som behålls av polistjänstemannen och en undertecknad kopia som behålls av den misstänkte. En anteckning om att rättighetsinformationen har erbjudits och om huruvida den misstänkte har gått med på att underteckna den bör föras in i protokollet.

De föreslagna artiklarna 15–19 innehåller slutbestämmelserna. Artikel 15 gäller utvärdering och övervakning av rambeslutets effektivitet, vilket skall ske under tillsyn av Europeiska kommissionen. Kommissionen skall sammanställa rapporter om utvärderings- och övervakningsarbetet. Den föreslagna artikel 16 innehåller en förteckning över statistik och andra uppgifter som medlemsstaterna skall insamla för att utvärderingen och övervakningen skall kunna ske. Enligt artikel 17 skall ingenting i rambeslutet ses som en begränsning av eller ett avsteg från förmånli-

gare rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som eventuellt föreskrivs i vissa medlemsstaters lagstiftning. Artikel 18 gäller genomförandet av rambeslutet och artikel 19 ikraftträdandet. Enligt förslaget skall medlemsstaterna ha vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa bestämmelserna i rambeslutet före den 1 januari 2006.

### **3. Verkningar på lagstiftningen i Finland**

Enligt 10 § 1 mom. i förundersökningslagen (449/1987) har en part rätt att anlita biträde vid förundersökningen. En parts biträde har rätt att vara närvarande när hans eller hennes huvudman förhörs, om inte undersökningsledaren av vägande skäl som gäller utredningen av brottet förbjuder detta (31 §). En part som inte förstärks att inställa sig personligen inför rätta får i rättegången anlita rättegångsombud. En part som inställt sig personligen inför rätta får åtföljas av rättegångsbiträde (15 kap. 1 § i rättegångsbalken). Som rättegångsombud eller rättegångsbiträde får anlitas en advokat eller någon annan redbar person som har avlagt juris kandidatexamen och som annars är lämplig och skickad för uppdraget samt som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats (15 kap. 2 § 1 mom. i rättegångsbalken). Till biträde enligt rättshjälpslagen (257/2002) kan förordnas ett offentligt rättsbiträde, en advokat eller någon annan som enligt 15 kap. 2 § 1 mom. i rättegångsbalken är behörig att sköta uppdraget. Om den misstänkte är anhållen eller häktad, om han eller hon är misstänkt för eller för honom eller henne yrkas straff för ett brott för vilket inte har föreskrivits lindrigare straff än fängelse i fyra månader eller för försök till eller delaktighet i ett sådant brott, eller om den misstänkte inte har fyllt 18 år får dock en person som har avlagt juris kandidatexamen men som inte är vare sig ett offentligt rättsbiträde eller en advokat förordnas till biträde endast av särskilda skäl (8 § 2 mom. i rättshjälpslagen).

Rättshjälp med statlig finansiering beviljas den som behöver sakkunnig hjälp i en rättslig angelägenhet och som på grund av sin ekonomiska ställning inte själv kan betala utgif-

terna för att sköta saken. Rättshjälpen omfattar juridisk rådgivning och behövliga åtgärder samt biträdande i domstol och hos andra myndigheter och befrielse från vissa kostnader i samband med behandlingen av ett ärende (1 § i rättshjälpslagen). Rättshjälp beviljas om personens sak behandlas i en finsk domstol (2 § 2 mom. i rättshjälpslagen). Rättshjälpen omfattar inte biträdande i enkla brottmål (6 § 2 mom. 2 punkten i rättshjälpslagen).

I 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997, BRL) finns bestämmelser om den försvarare som skall förordnas för den som är misstänkt för brott. På den misstänktes begäran kan en försvarare förordnas för honom eller henne, om 1) den misstänkte misstänks eller för honom eller henne yrkas straff för ett brott för vilket det inte föreskrivs lindrigare straff än fängelse i fyra månader, eller för försök till eller delaktighet i sådant brott, eller 2) den misstänkte är anhållen eller häktad. För den misstänkte skall förordnas en försvarare på tjänstens vägnar, om 1) den misstänkte inte klarar av att försvara sig själv, 2) den misstänkte är under 18 år och saknar försvarare, om det inte är uppenbart att han eller hon inte behöver en försvarare, 3) den försvarare som den misstänkte har valt inte fyller kraven på en försvarare eller inte på ett behörigt sätt kan försvara den misstänkte, eller 4) det finns något annat särskilt skäl till det (2 kap. 1 § i BRL). Enligt 2 kap. 2 § i BRL skall ett offentligt rättsbiträde eller en advokat förordnas till försvarare. Om ett lämpligt offentligt rättsbiträde eller en lämplig advokat inte finns att tillgå eller det finns andra särskilda skäl till det, kan någon annan som har avlagt juris kandidatexamen och som enligt lag får vara ombud förordnas till försvarare. Om domstolen finner att den misstänkte har gjort sig skyldig till brottet i fråga skall han eller hon med stöd av 2 kap. 11 § i BRL åläggas att till staten betala de ersättningar som betalats av statens medel. Om den misstänkte uppfyller de ekonomiska förutsättningar för erhållande av rättshjälp som avses i rättshjälpslagen skall staten svara för kostnaderna helt eller delvis.

Gällande finsk lagstiftning uppfyller till stor del kraven i rambeslutsförslaget i fråga om juridisk rådgivning och dess kostnadsfri-

het. De situationer där en försvarare förordnas för den misstänkte överstämmer i stort med de situationer där medlemsstaterna enligt den föreslagna artikel 3 skall ha en särskild skyldighet att tillhandahålla juridisk rådgivning för den misstänkte och enligt artikel 5 svara för kostnaderna i tillämpliga fall. Också förslaget gör det möjligt att få till stånd en återbetalning av kostnaderna i sin helhet eller av delar av kostnaderna. Bestämmelsen i artikel 4.1 i förslaget enligt vilken endast advokater i den mening som avses i artikel 1.2 a i direktiv 98/5/EG är berättigade att ge sådan juridisk rådgivning som avses i rambeslutet kommer däremot att skärpa de behörighetsregler som gäller för biträden och försvarare enligt gällande finsk lag.

Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga som hörs vid förundersökning har rätt att få avgiftsfri tolkning, om inte förundersökningsmyndigheten själv ombesörjer tolkning. Myndigheten skall på tjänstens vägnar se till att behovet av tolkning tillgodoses. Tolkning skall på motsvarande sätt ordnas när det behövs på grund av hörselskada eller talfel (37 § 3 mom. i förundersökningslagen). Vid förhör skall ett förhørsprotokoll föras på det språk som den förhörde har använt under förhöret (39 § 1 mom. i förundersökningslagen). Andra än finsk-, svensk- eller samiskspråkiga svarande har rätt att få gratis tolkning vid behandling av brottmål. Domstolen skall på tjänstens vägnar sköta tolkningen eller skaffa en tolk. Vad som bestäms om tolkning gäller också översättning av domar och beslut (6 a kap. 2 § 3 mom. i BRL). Bestämmelserna i gällande lag motsvarar alltså i stor utsträckning bestämmelserna i rambeslutsförslaget om den misstänktes och den åtalades rätt till tolkning och översättning.

Ett anhållande skall utan dröjsmål och enligt den anhållnes anvisning meddelas någon av den anhållnes anhöriga eller någon annan som står honom eller henne nära. Om detta skulle förorsaka synnerligt men för utredningen av brottet, kan underrättelsen framskjutas högst tills domstolen tar upp yrkandet om häktning av den anhållne (1 kap. 7 § 2 mom. i tvångsmedelslagen). Rambeslutet innebär att en viss revidering behövs av bestämmelserna om den misstänktes rätt att kommunicera.

Enligt förslaget till rambeslut skall ljud- eller videoinspelning göras av förhör med personer som är berättigade till särskild hänsyn på grund av sin ålder eller sitt mentala, fysiska eller känslomässiga tillstånd. Enligt 39 § 3 mom. i förundersökningslagen får den förhördes berättelse spelas in som en ljud- eller bildupptagning. Förslaget innebär att beträffande den misstänkte blir en ljud- eller videoinspelning obligatorisk i de situationer som avses i förslaget, dvs. situationer som berättigar den misstänkte till särskild hänsyn. Gällande bestämmelse om obligatorisk inspelning av förhör i vissa situationer avser endast förhör med målsägande och vittnen (39 a § i förundersökningslagen). Enligt förslaget skall inspelning bli obligatorisk också i sådana fall där tolk används i förfarandet.

I gällande finsk lag finns inte någon bestämmelse som skulle motvara artikel 14 i rambeslutet, dvs. som skulle förplikta till att skriftligen informera misstänkta om deras rättigheter. I vår lagstiftning finns däremot enskilda bestämmelser om skyldighet att informera misstänkta om deras rättigheter. En misstänkt skall före förhöret upplysas om att han eller hon har rätt att anlita biträde vid förundersökningen samt om när en försvarare kan förordnas för honom eller henne (29 § 2 mom. i förundersökningslagen). Innan förhöret inleds skall den som förhörs underrättas om sin rätt att tillkalla förhörsvittne (30 § 2 mom. i förundersökningslagen).

#### 4. Statsrådets ståndpunkt

Statsrådet förhåller sig positivt till att misstänktas och åtalades rättigheter garanteras i straffrättsliga förfaranden inom Europeiska unionen. Straffrättsliga rättssäkerhetsgarantier ökar medlemsstaternas förtroende för var-

andras system och skapar därigenom bättre förutsättningar för ett ömsesidigt erkännande av beslut och domar. När rättssäkerhetsgarantierna förbättras bör brottsoffrens och målsägandenas rättigheter beaktas på ett likvärdigt sätt. I arbetet med de straffrättsliga förfarandena är det till fördel om olika parter kunde få sina rättigheter behandlade genom en gemensam ramreglering.

Statsrådet förhåller sig i princip positivt till att det på gemenskapsplanet upprättas minimiregler som säkerställer misstänkta och åtalades rätt till rättshjälp och till hjälp med tolkning och översättning och att det säkerställs att de misstänkta informeras om sina rättigheter. Statsrådet anser dock att omfattningen av minimireglerna angående rättssäkerhetsgarantierna enligt rambeslutsförslaget bör utredas. Samtidigt bör man granska frågan om rättslig grund för den föreslagna regleringen. Tillämpningsområdets räckvidd bör granskas närmare särskilt vad gäller kostnadsfri rättshjälp för misstänkta och inspelning av förfarandet. Enligt förslaget skall en minderårig misstänkt alltid ha rätt till kostnadsfri juridisk rådgivning. I de fall då tolk används i förfarandet eller när förhör sker med en misstänkt som är berättigad till s.k. särskild hänsyn enligt förslaget skall en ljud- eller videoinspelning alltid göras. I förslaget har t.ex. enklare brottmål inte uteslutits ur tillämpningsområdet för dessa bestämmelser.

Statsrådet anser det också problematiskt att behörigheten för rättegångsombud och biträden skall fastställas med tillämpning av Europaparlamentets och rådets direktiv 98/5/EG om underlättande av stadigvarande utövande av advokatyrket i en annan medlemsstat än den i vilken auktorisationen erhöles. Förslaget verkar innebära att det blir obligatoriskt att anlita advokat i brottmål.